องค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

COMPONENTS AND POTENTIAL OF INDUSTRIAL TOURISM IN THE EASTERN ECONOMIC CORRIDOR (EEC) AREA RAYONG PROVINCE

วิบูลย์ รัศมีไพศาล[1], เสรี วงษ์มณฑา[2], ชวลีย์ ณ ถลาง[3], ชุษณะ เตชคณา[4]

Wiboon Rasmeepaisarn[1], Seri Wongmonta[2], Chawalee Na Thalang[3], Jusana Techakana[4]

วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา, ประเทศไทย[1-4]

College of Management University of Phayao, Thailand[1-4]

Corresponding Author E-mail: 65160435@up.ac.th

Received 12 January 2026; Revised 27 January 2026; Accepted 13 March 2026

****

องค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

วิบูลย์ รัศมีไพศาล, เสรี วงษ์มณฑา,
ชวลีย์ ณ ถลาง, ชุษณะ เตชคณา

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง และ 2) เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ภาคชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน ซึ่งใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยว (6As) พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวครบถ้วน โดยมี แหล่งดึงดูดสำคัญ เช่น นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และวังจันทร์วัลเลย์ (EECi) ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านนวัตกรรมและอุตสาหกรรมสมัยใหม่ การเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น เช่น ชุมชน แหล่งเกษตร และพื้นที่ชายฝั่ง ช่วยเพิ่มความหลากหลายและยกระดับประสบการณ์ท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน พื้นที่มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการรองรับกิจกรรมรูปแบบ B-leisure ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวอย่างปลอดภัยและยั่งยืน 2) ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม พื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง มีศักยภาพโดดเด่นในฐานะศูนย์กลางอุตสาหกรรมและนวัตกรรมของประเทศ สามารถพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม และได้รับการสนับสนุนจากนโยบายภาครัฐ โครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย และการกำหนดภาพลักษณ์เชิงการตลาดระดับสากล ส่งผลให้พื้นที่มีความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและนักท่องเที่ยวคุณภาพสูง ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม; องค์ประกอบการท่องเที่ยว; ศักยภาพ; เขตพิเศษภาคตะวันออก

COMPONENTS AND POTENTIAL OF INDUSTRIAL TOURISM IN THE EASTERN ECONOMIC CORRIDOR (EEC) AREA RAYONG PROVINCE

Wiboon Rasmeepaisarn, Seri Wongmonta,
Chawalee Na Thalang, Jusana Techakana

Abstract

This research article aims to 1) examine the components of industrial tourism in the Eastern Economic Corridor (EEC) of Rayong Province, and 2) assess the potential for industrial tourism development in the area. A qualitative research approach was employed, using semi-structured interviews to collect data from 30 key informants selected through purposive sampling. The informants consisted of representatives from government agencies, the private sector, academia, local communities, and tourists. Data were analyzed using content analysis and presented through descriptive narration.

The findings revealed that 1) regarding the components of industrial tourism (6As), the EEC area of Rayong Province possesses all essential tourism components. Key attractions such as the Map Ta Phut Industrial Estate and Wangchan Valley (EECi) have strong potential to be developed as learning sites for modern industry and innovation. The linkage with other nearby attractions including local communities, agricultural areas, and coastal destinations enhances the diversity and quality of tourist experiences. The area is also supported by well-developed infrastructure, accessibility, amenities, and services that effectively accommodate B-leisure activities, while demonstrating readiness to support safe and sustainable tourism. 2) Regarding industrial tourism potential, the EEC of Rayong Province exhibits strong competitiveness as a national hub for industry and innovation. The area can be developed into concrete industrial tourism routes and is supported by government policies, advanced infrastructure, and international marketing strategies. These factors contribute to its ability to attract business travelers and high-value tourists, generate economic added value, strengthen local communities, and promote long-term sustainable tourism development.

Keywords: Industrial Tourism; Tourism Components; Tourism Potential;
Eastern Economic Corridor (EEC)

บทนำ

ในปัจจุบัน แนวโน้มการท่องเที่ยวของโลกได้เปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ไปสู่การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มหรือการท่องเที่ยวเฉพาะเรื่อง (Special Topic หรือ Niche Market) มากขึ้น อันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ประสบการณ์เฉพาะด้าน และคุณค่าที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป หนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องคือ การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งหมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอุตสาหกรรม เช่น เมืองอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรม หรือแหล่งผลิตพลังงาน เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิต เทคโนโลยี นวัตกรรม และระบบการบริหารจัดการที่เป็นปัจจัยความสำเร็จของภาคอุตสาหกรรม (Rhama, 2022)

การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงนักท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงนักลงทุน นักอุตสาหกรรม นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจการเรียนรู้เชิงลึกเกี่ยวกับอุตสาหกรรม โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของพื้นที่อุตสาหกรรม เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ การคมนาคมขนส่ง การจัดการสิ่งแวดล้อม และศักยภาพของแรงงาน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่สะท้อนถึงความพร้อมของพื้นที่ในการรองรับการดำเนินกิจกรรมทางอุตสาหกรรมและการลงทุนในระยะยาว (Saghafi, M., Ranjkesh, S., & Ghaderi, Z., 2023) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมมิได้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมด้านอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยการบูรณาการทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นในพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวให้มีคุณค่าและความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เมืองอุตสาหกรรมหรือพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมควรมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้มีความสมบูรณ์และตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม การออกแบบประสบการณ์การเยี่ยมชมโรงงานมีบทบาทสำคัญต่อคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม ซึ่ง Lee (2015) อธิบายว่าเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับกิจกรรมและการสื่อสารข้อมูลในสถานที่จริง ขณะเดียวกัน งานวิจัยร่วมสมัย เช่น Douglas et al. (2024), Rahmafitria et al. (2023) และ Florido-Benítez (2023) เน้นว่าประสบการณ์ควรบูรณาการเทคโนโลยี ความปลอดภัย และความยั่งยืนเพื่อยกระดับคุณค่าการเรียนรู้และความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชม

การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ เนื่องจากช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และความเข้าใจในภาคอุตสาหกรรม กระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น สร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่ออุตสาหกรรมของประเทศ สนับสนุนแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ตลอดจนช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกิจกรรมอุตสาหกรรมกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2567)

สำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ผ่านการส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเป้าหมาย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยงระบบโลจิสติกส์ โดยพื้นที่ EEC ครอบคลุมจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านอุตสาหกรรมสูง และมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจและมูลค่าการลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2564)

จังหวัดระยองเป็นหนึ่งในจังหวัดหลักของพื้นที่ EEC ที่มีนิคมอุตสาหกรรมจำนวนมาก มีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรองรับอุตสาหกรรมทุกระดับ และมีแรงงานที่มีคุณภาพในทุกระดับของโครงสร้างองค์กร ขณะเดียวกัน จังหวัดระยองยังเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรม เชิงประวัติศาสตร์ เชิงเกษตร และเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการเพื่อเสริมสร้างคุณค่าให้แก่การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยในปี พ.ศ. 2567 จังหวัดระยองมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติรวมเกือบ 4 ล้านคน และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 18,000 ล้านบาท สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการรองรับและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ๆ (กรมการท่องเที่ยว, 2567)

แม้ว่าพื้นที่ EEC จังหวัดระยองจะมีความพร้อมและศักยภาพสูงทั้งด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ดังกล่าวยังขาดการศึกษาที่เป็นระบบเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมและศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมของพื้นที่ในมิติต่าง ๆ อันเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยเรื่อง องค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง เพื่อสำรวจองค์ประกอบและประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมของพื้นที่ดังกล่าวอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นข้อมูลนำไปสู่การเสนอแนวทางการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในภาพรวมที่มีความเหมาะสมในอนาคต ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้เกิดประสิทธิภาพ สร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง

2. เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยว (6A)

องค์ประกอบการท่องเที่ยว (6A) เป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายปัจจัยสำคัญซึ่งช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ประการ ดังนี้ 1) Attraction หรือสิ่งที่ดึงดูดใจในการมาท่องเที่ยว Florido-Benítez (2023) เป็นแหล่งทรัพยากรหรือจุดเด่นของพื้นที่ที่สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาเยือน 2) Accessibility หรือการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว Rahmafitria et al. (2023) หมายถึงความสะดวกในการเดินทางและการเชื่อมโยงระบบคมนาคมที่เอื้อต่อการเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยว 3) Amenities หรือสิ่งอำนวยความสะดวก Noonan (2023) เป็นบริการและสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ช่วยอำนวยความสะดวกและสร้างความสบายให้แก่นักท่องเที่ยว 4) Accommodation หรือการบริการที่พัก Camprubí & Garau-Vadell (2022) หมายถึงสถานที่ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ และส่งเสริมระยะเวลาในการท่องเที่ยว 5) Activities หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว Douglas et al. (2024) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างประสบการณ์และคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว และ 6) Ancillary Services หรือการให้บริการเสริมอื่น ๆ Florido-Benítez (2023) หมายถึงบริการสนับสนุน เช่น การนำเที่ยว การให้ข้อมูล และการประสานงาน ที่ช่วยให้การท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 6 ประการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และเป็นพื้นฐานสำคัญในการประเมินความพร้อมและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

โดยองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 6 ประการ จะช่วยกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม ที่พัก และบริการสนับสนุน ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นกรอบประเมินความพร้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวได้อย่างรอบด้าน งานวิจัยนี้นำส่วนองค์ประกอบ Attraction, Accessibility, Amenities, Activities และ Ancillary Services มาใช้ในการประเมินความพร้อมของพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม

2. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม หมายถึงความพร้อมและความสามารถของพื้นที่อุตสาหกรรมในการพัฒนาและรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ โดยครอบคลุมศักยภาพด้านความดึงดูดใจของแหล่งอุตสาหกรรม ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ ศักยภาพด้านกายภาพและกิจกรรม รวมถึงศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางและคุณค่าประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้กระบวนการผลิต เทคโนโลยี และนวัตกรรมจากสถานที่จริง อันก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจในภาคอุตสาหกรรม และการส่งเสริมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการสร้างภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่น และความน่าเชื่อถือของอุตสาหกรรมในพื้นที่ รวมถึงการสนับสนุนแนวคิดการ

พัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (Badia et al., 2024) นอกจากนี้ ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมยังมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น การสร้างโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนในระยะยาว

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมเน้นความพร้อมของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมเรียนรู้จากสถานที่จริง ครอบคลุมความดึงดูดของโรงงาน โครงสร้างพื้นฐาน การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อประสบการณ์และความน่าเชื่อถือของพื้นที่ งานวิจัยนี้นำส่วนองค์ประกอบศักยภาพด้านความดึงดูดของแหล่งอุตสาหกรรม ความพร้อมด้านกายภาพ ระบบบริหารจัดการ และความร่วมมือหลายภาคส่วน มาใช้เพื่อวิเคราะห์ความสามารถของพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม

3. การตรวจสอบศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว

การตรวจสอบศักยภาพการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการประเมินความพร้อมและความเหมาะสมของทรัพยากรในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจลักษณะ ประเภท และชนิดของทรัพยากร ควบคู่กับการตรวจสอบและจัดทำรายงานทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งหลักการประเมินศักยภาพประกอบด้วยคุณภาพของทรัพยากร ความโดดเด่นของทรัพยากร อำนาจในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และการมีฐานข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยว (Institute of Ecotourism, 2002) นอกจากนี้ การกำหนดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวยังสามารถพิจารณาจากเกณฑ์เสริม เช่น คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว และระดับความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน (Boonyaphak, 2007)

การตรวจสอบศักยภาพการท่องเที่ยวเน้นการประเมินคุณภาพ โดดเด่น คุณค่า ความสะดวกในการเข้าถึง และข้อจำกัดของทรัพยากร เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้นำหลักในการประเมินส่วนองค์ประกอบคุณภาพทรัพยากร ความโดดเด่น ความสะดวกในการเข้าถึงและข้อจำกัดของพื้นที่ มาใช้ในการประเมินทรัพยากรของนิคมอุตสาหกรรม พื้นที่สีเขียว และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง

4. การพัฒนาโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

โครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นนโยบายสำคัญของรัฐที่มุ่งพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกให้เป็นฐานอุตสาหกรรมและศูนย์กลางเศรษฐกิจสมัยใหม่ผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย โครงสร้างพื้นฐาน และระบบโลจิสติกส์ โดยเฉพาะจังหวัดระยองซึ่งมีนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานขนาดใหญ่จำนวนมาก ภายใต้บริบทดังกล่าว พื้นที่ EEC มีศักยภาพในการต่อยอดกิจกรรมอุตสาหกรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม ผ่านการเรียนรู้กระบวนการผลิต เทคโนโลยี และ

นวัตกรรมในสถานที่จริง ซึ่งช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ด้านอุตสาหกรรม สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แนวคิด EEC มุ่งยกระดับพื้นที่อุตสาหกรรมสมัยใหม่ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี เป้าหมายและระบบโลจิสติกส์ เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจและนวัตกรรมของประเทศ งานวิจัยนี้นำส่วนองค์ประกอบฐานอุตสาหกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และอุตสาหกรรมเป้าหมายของ EEC มาใช้ในการอธิบายบริบทของจังหวัดระยอง และแสดงความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมกับโอกาสในการจัดทำการบริหารการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยนี้มีให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมุมมองจากทุกภาคส่วน รวมจำนวนทั้งสิ้น 30 คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ภาครัฐหรือผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นกลุ่มนโยบายและส่งเสริม จำนวน 6 คน 2) ภาคเอกชนหรือผู้แทนจากผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติและผู้บริหารโรงงาน จำนวน 9 คน 3) ภาคชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและผู้มีส่วนร่วม จำนวน 5 คน 4) นักวิชาการ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักวิเคราะห์ จำนวน 6 คน และ 5) นักท่องเที่ยวหรือผู้มีโอกาสเป็นนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มอุปสงค์ จำนวน 4 คน

2. พื้นที่ในการศึกษา

การวิจัยนี้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นหนึ่งในจังหวัดหลักของพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) โดยมุ่งศึกษาพื้นที่ที่มีนิคมอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรม และทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในบริบทของพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะคำถามแบบปลายเปิดที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

การวิจัย เพื่อศึกษาความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยมีประสบการณ์ความรู้ด้านการวิจัยและดำเนินการสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ เพื่อเอื้อต่อการได้ข้อมูลเชิงลึกและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2) การขออนุญาตและคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ภายหลังจากที่ได้รับอนุมัติจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชนและท้องถิ่น นักวิชาการ และนักท่องเที่ยวหรือผู้มีโอกาสเป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน ในเขตอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

3) การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และดำเนินการขอความร่วมมือในการเข้าพื้นที่ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัยและขอความยินยอมในการบันทึกข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์ครั้งละไม่เกิน 60 นาที และยุติการเก็บข้อมูลเมื่อข้อมูลมีความครบถ้วนหรือถึงจุดอิ่มตัว โดยทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลในสถานที่ที่เหมาะสม เงียบสงบ และปลอดภัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์แก่นสาระ (themes) ตามแนวทางของ Braun, V., & Clarke, V. (2006) โดยผู้วิจัยเริ่มจากการถอดเทปและทำความคุ้นเคยกับข้อมูลผ่านการอ่านซ้ำหลายครั้ง เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูล และลดทอนข้อมูลโดยไม่เปลี่ยนแปลงความหมาย จากนั้นจึงสร้างรหัสเริ่มต้นจากข้อมูลที่สะท้อนเกี่ยวกับประเด็นองค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม พร้อมจัดระเบียบและเปรียบเทียบรหัสเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยค้นหาและจัดกลุ่มรหัสที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อพัฒนาเป็นแก่นสาระหลัก โดยทบทวนความสอดคล้องระหว่างแก่นสาระกับชุดข้อมูลทั้งหมดด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และปรับแก้เมื่อพบความไม่สอดคล้อง เมื่อได้แก่นสาระที่ชัดเจนแล้ว ผู้วิจัยจึงกำหนดและตั้งชื่อแก่นสาระให้สะท้อนความหมายและความเฉพาะของข้อมูลแต่ละประเด็น ก่อนนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์และรายงานผลการศึกษาอย่างเป็นระบบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมสามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว (6As) ดังนี้

1) Attraction (แหล่งดึงดูดการท่องเที่ยว) ผลการศึกษาพบว่า แหล่งดึงดูดสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง ไ ด้แก่ นิคมอุตสาหกรรมและศูนย์นวัตกรรมระดับประเทศ เช่น นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ซึ่งเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและพลังงานของประเทศ และพื้นที่วังจันทร์วัลเลย์ (EECi) ซึ่งเป็นแหล่งพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมขั้นสูง แหล่งดังกล่าวมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิต อุตสาหกรรมสีเขียว และนวัตกรรมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ นอกจากนี้ การเชื่อมโยงแหล่งอุตสาหกรรมกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น สวนผลไม้ ชุมชนประมงพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวทางทะเล และทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่ง ยังช่วยเพิ่มความหลากหลายของประสบการณ์การท่องเที่ยว และเสริมคุณค่าให้การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในภาพรวม

2) Accessibility (การเข้าถึง) ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีความโดดเด่นด้านการเข้าถึง เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมและโลจิสติกส์ที่ครบถ้วนและทันสมัย ได้แก่ มอเตอร์เวย์เชื่อมกรุงเทพมหานคร–ระยอง สนามบินอู่ตะเภา และท่าเรือน้ำลึกมาบตาพุด ซึ่งเอื้อต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ และนักลงทุน นอกจากนี้ ความเชื่อมโยงของโครงข่ายคมนาคมดังกล่าวยังช่วยสนับสนุนการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในรูปแบบการศึกษาดูงาน การเยี่ยมชมแหล่งอุตสาหกรรม และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในพื้นที่ ทำให้การเข้าถึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมของพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในภาพรวม

3) Amenities (สิ่งอำนวยความสะดวก) ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวคาดหวังและจำเป็นต่อการเดินทางท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมอย่างเพียงพอ โดยประกอบด้วย ร้านอาหารและสถานบริการอาหารในเขตเมืองและพื้นที่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม ระบบสื่อสารและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในพื้นที่อุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยว ระบบรักษาความปลอดภัยภายในนิคมอุตสาหกรรมและพื้นที่กิจกรรม รวมถึงบริการทางการแพทย์จากโรงพยาบาลและสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน ซึ่งรองรับการเดินทางและการทำกิจกรรมศึกษาดูงานของนักท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสะดวกสบาย ความมั่นใจ และความพึงพอใจในการเดินทางและการเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในภาพรวม

4) Activities (กิจกรรมการท่องเที่ยว) ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีความหลากหลายและสามารถจัดดำเนินการได้จริง โดยกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การศึกษาดูงานและเยี่ยมชมแหล่งอุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การเยี่ยมชมนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ท่าเรือน้ำลึกมาบตาพุด และโรงงานต้นแบบด้านพลังงานและอุตสาหกรรมสะอาด รวมถึง การเข้าชม

ศูนย์การเรียนรู้และนิทรรศการด้านพลังงาน เทคโนโลยี และนวัตกรรม เช่น ศูนย์เรียนรู้ด้านพลังงานของภาคอุตสาหกรรม และโครงการวังจันทร์วัลเลย์ (EECi) ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการผลิตและนวัตกรรมอุตสาหกรรมโดยตรง นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเชิงอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนและการพักผ่อน เช่น กิจกรรม Open House โรงงาน กิจกรรม CSR การท่องเที่ยวชุมชนและเกษตรอุตสาหกรรม สวนผลไม้ และการเข้าร่วมงานเทศกาลหรือกิจกรรมพิเศษ รวมถึงการผสมผสานกิจกรรมพักผ่อนทางทะเลและธรรมชาติ เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมที่ครบถ้วนและหลากหลายในพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

5) Accommodation (ที่พัก) ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดระยองมีความพร้อมด้านที่พักที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยมีสถานประกอบการที่พักหลากหลายระดับ ทั้งโรงแรมธุรกิจและโรงแรมระดับมาตรฐานสากลระดับ 4–5 ดาว โรงแรมระดับกลาง รีสอร์ทชายทะเล และที่พักเชิงสุขภาพ ซึ่งกระจายตัวอยู่ในเขตเมืองระยองและพื้นที่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม ที่พักส่วนใหญ่มีมาตรฐานการให้บริการที่สอดคล้องกับการรองรับนักลงทุน นักธุรกิจ นักวิชาการ และนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ เช่น การมีห้องประชุม สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการทำงาน ระบบความปลอดภัย และการบริการระดับมืออาชีพ นอกจากนี้ ที่พักหลายแห่งได้รับการรับรองมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและการบริการ เช่น มาตรฐานโรงแรมของหน่วยงานภาครัฐ หรือมาตรฐานด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย ซึ่งช่วยเสริมความเชื่อมั่นในการเข้าพัก ขณะเดียวกัน การมีที่พักที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น เช่น ที่พักชุมชนหรือโฮมสเตย์ ยังเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในภาพรวม

6) Ancillary Services (บริการสนับสนุน) ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยองได้รับการสนับสนุนจากบริการเสริมที่ทำหน้าที่เป็นกลไกเบื้องหลังในการอำนวยความสะดวกและทำให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวมีความต่อเนื่องและราบรื่นมากยิ่งขึ้น โดยบริการดังกล่าว ได้แก่ บริษัทนำเที่ยวและการจัดโปรแกรมศึกษาดูงานแหล่งอุตสาหกรรม การให้บริการมัคคุเทศก์หรือวิทยากรเฉพาะด้านอุตสาหกรรม การประสานงานการเข้าชมโรงงานและศูนย์การเรียนรู้ การจัดนิทรรศการและกิจกรรมประชาสัมพันธ์ด้านอุตสาหกรรมและนวัตกรรม รวมถึงบริการสนับสนุนด้านการเดินทางและโลจิสติกส์ เช่น รถเช่า รถรับส่งสนามบิน รถโดยสาร และบริการขนส่งในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีบริการเสริมด้านการอำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว เช่น ธนาคาร ตู้ ATM ระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ ซิมการ์ดและบริการอินเทอร์เน็ตสำหรับนักท่องเที่ยว ประกันภัยการเดินทาง และบริการช่วยเหลือด้านความปลอดภัย ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยองให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในภาพรวม

วัตถประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีศักยภาพสูงในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม จากความเข้มแข็งด้านฐานอุตสาหกรรมและนวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจควบคู่การพักผ่อน และการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ข้อมูล

ได้รับการยืนยันผ่านการสังเกตพื้นที่จริงและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในความถูกต้องของข้อมูล โดยสามารถจำแนกศักยภาพได้ดังนี้

1) ศักยภาพด้านฐานอุตสาหกรรมและนวัตกรรมระดับประเทศ พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีศักยภาพโดดเด่นในฐานะศูนย์กลางนิคมอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงของประเทศ โดยเฉพาะนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและโครงการวังจันทร์วัลเลย์ (EECi) ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม จากการสังเกตพื้นที่และการสนทนากลุ่มกับตัวแทนภาคเอกชนและนักวิชาการ พบว่า แหล่งอุตสาหกรรมดังกล่าวมีระบบความปลอดภัย มาตรฐานการจัดการ และศูนย์การเรียนรู้ที่พร้อมรองรับการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม ทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมศึกษาดูงานได้จริงและมีความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ

2) ศักยภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึง พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมและโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ทั้งมอเตอร์เวย์ รถไฟความเร็วสูง และการเข้าถึงสนามบินอู่ตะเภา จากการสังเกตเส้นทางคมนาคมและการสนทนากลุ่มกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว พบว่าโครงข่ายการเดินทางมีความสะดวก รองรับรถโดยสารและการเดินทางหมู่คณะได้ดี อีกทั้งยังมีจุดเชื่อมโยงระหว่างนิคมอุตสาหกรรม แหล่งท่องเที่ยว และศูนย์ประชุม ซึ่งยืนยันถึงความพร้อมในการจัดโปรแกรมศึกษาดูงานและกิจกรรมเชิงอุตสาหกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ศักยภาพด้านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและการพักผ่อน (B-leisure) จังหวัดระยองถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเมืองธุรกิจควบคู่การพักผ่อน ซึ่งสามารถผสานกิจกรรมศึกษาดูงานกับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและนันทนาการได้ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับผู้ประกอบการโรงแรมและภาคบริการ สะท้อนว่าความต้องการตลาด B-leisure เพิ่มสูงขึ้น และสถานประกอบการในพื้นที่มีความพร้อมทั้งด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ห้องประชุม และการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ ช่วยเสริมความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมไมซ์ควบคู่การท่องเที่ยวอย่างครบวงจร

4) ศักยภาพด้านความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและการเชื่อมโยงพื้นที่ โดยพื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งเชิงอุตสาหกรรม นวัตกรรม เกษตร ธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง จากการสังเกตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและการสนทนากลุ่มกับภาคชุมชน พบว่า เส้นทางเชื่อมโยงระหว่างนิคมอุตสาหกรรม สวนผลไม้ และแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งสามารถจัดเป็นแพ็กเกจท่องเที่ยวแบบครบวงจรได้จริง อีกทั้งชุมชนยังมีศักยภาพในการร่วมจัดกิจกรรมเรียนรู้ทำให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีอัตลักษณ์ของพื้นที่

5) ศักยภาพด้านนโยบาย แผนพัฒนาและการสนับสนุนจากภาครัฐ การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC ได้รับการผลักดันจากนโยบายระดับชาติและแผนพัฒนาภาคตะวันออกที่ชัดเจนข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับหน่วยงานรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชี้ว่า นโยบายเหล่านี้มีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน การยกระดับแหล่งท่องเที่ยว และการจัดตั้งกองทุนด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ประกอบการและนักลงทุนในพื้นที่

6) ศักยภาพด้านการตลาดและภาพลักษณ์ระดับนานาชาติ พื้นที่ EEC จังหวัดระยองมีทิศทางการตลาดที่มุ่งสู่ภาพลักษณ์ “BIZ & Leisure Destination” พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและผู้ประกอบการอุตสาหกรรมจากการสนทนากลุ่มกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น พบว่า ภาพลักษณ์ด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี และโรงงานสีเขียวได้รับการยอมรับในวงกว้าง อีกทั้งตลาดต่างประเทศยังให้ความสนใจเส้นทางการเรียนรู้ด้านอุตสาหกรรม ซึ่งสามารถต่อยอดสู่การทำการตลาดระดับสากลได้ในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง มีองค์ประกอบและศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมได้อย่างครบถ้วนและเป็นระบบ พื้นที่ดังกล่าวมีความพร้อมทั้งในเชิงทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และกลไกสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว (6As) และแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ (Area-based Tourism Development) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพัฒชนม์ จริยะพันธุ์ และรัชพงษ์ กลิ่นศรีสุข (2562) ที่ศึกษาโครงการการวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่าเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่การเป็น Smart tourism destination ในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) โดยเสนอแนวคิดการพัฒนาปลายทางท่องเที่ยวผ่านการเชื่อมโยงทุนพื้นที่และการบูรณาการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวในพื้นที่ EEC รวมทั้งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พนิดา งามจรัสศรีวิชัย และกมลพร กัลยาณมิตร (2563) ที่ได้ศึกษาการนำโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ไปปฏิบัติ โดยได้ให้ข้อเสนอว่าการขับเคลื่อน EEC ให้เกิดผลสัมฤทธิ์จำเป็นต้องอาศัยกลไกความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยว (Attraction) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า นิคมอุตสาหกรรมและศูนย์นวัตกรรมระดับประเทศ เช่น นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และพื้นที่วังจันทร์วัลเลย์ (EECi) มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ด้านกระบวนการผลิต เทคโนโลยี และนวัตกรรมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยควรมุ่งเน้นการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Lee (2015) ที่ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบประสบการณ์การเยี่ยมชมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโรงงาน นอกจากนี้การผสานแหล่งท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นในพื้นที่ผ่านการจัดเส้นทางท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Saghafi et al. (2023) ที่เสนอว่าการเชื่อมโยงแหล่งอุตสาหกรรมกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน วัฒนธรรม และธรรมชาติ ช่วยเพิ่มคุณค่าและความน่าสนใจของการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในระดับพื้นที่

ในด้านการเข้าถึง (Accessibility) แม้พื้นที่ EEC จังหวัดระยองจะมีความได้เปรียบด้านโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมและโลจิสติกส์ที่ทันสมัย แต่ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการเส้นทางและช่วงเวลาการเข้าชมแหล่งอุตสาหกรรมให้เหมาะสม เพื่อลดผลกระทบต่อกระบวนการผลิต ซึ่งสอดคล้อง

กับงานศึกษาของ Saghafi et al. (2023) ที่เน้นบทบาทของการจัดการการเข้าถึงและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมต่อความยั่งยืนของพื้นที่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขณะเดียวกัน Badia et al. (2024) สนับสนุนว่าการเชื่อมโยงแหล่งอุตสาหกรรมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นผ่านเส้นทางที่ชัดเจนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพโครงสร้างพื้นฐาน ลดความแออัดและยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยรวม

นอกจากนี้ ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม และบริการสนับสนุน (Amenities, Activities และ Ancillary Services) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม การยกระดับคุณภาพกิจกรรมควรมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรเฉพาะทาง เช่น มัคคุเทศก์หรือวิทยากรด้านอุตสาหกรรมที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลเชิงเทคนิคได้อย่างเข้าใจง่าย ควบคู่กับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น สื่อเสมือนจริง (Virtual Tour) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและลดข้อจำกัดด้านความปลอดภัย ขณะเดียวกัน ควรส่งเสริมบริการเสริมและกิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น ศูนย์ข้อมูล โปรแกรมศึกษาดูงาน และระบบอำนวยความสะดวก เพื่อยกระดับประสบการณ์และคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมโดยรวม

ในเชิงศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมโดยรวม จังหวัดระยองมีความได้เปรียบจากการเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมและนวัตกรรมระดับประเทศภายใต้พื้นที่ EEC ควบคู่กับบทบาทการเป็นเมืองธุรกิจและการพักผ่อน (BIZ City) ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบธุรกิจควบคู่การพักผ่อน (B-leisure) โดยมีฐานรองรับจากโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมไมซ์ที่พร้อมใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขมรัฐ เสริมสมบูรณ์ และเกิดศิริ เจริญวิศาล (2565) ที่ศึกษารูปแบบการ ท่องเที่ยวเชิงธุรกิจในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) โดยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและตลาด B-leisure เป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้และกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ EEC อย่างไรก็ตาม การยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในระยะยาวจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเชิงบูรณาการและการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และเอื้อต่อการกระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเหมาะสมในระดับพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กันยรัตน์ ไมยรัตน์ (2564) เรื่องโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) กับบทบาทและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย โดยได้ให้ข้อเสนอว่าการพัฒนา EEC ให้เกิดความยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะผู้ร่วมขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ ขณะเดียวกัน การกำหนดบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม เช่น การเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการชุมชน ถือเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการพัฒนาแบบกระจุกตัวและส่งเสริมความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในระดับพื้นที่ (Badia et al., 2024)

ในด้านการตลาดและภาพลักษณ์ระดับนานาชาติ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง ควรมุ่งเน้นการสื่อสารอัตลักษณ์ของพื้นที่ในฐานะแหล่งเรียนรู้ด้านนวัตกรรมและอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ควบคู่กับการบูรณาการประเด็นความยั่งยืน สิ่งแวดล้อม และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างความแตกต่างและสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวคุณภาพระดับสากล ขณะเดียวกันการสื่อสาร

เชิงภาพลักษณ์จำเป็นต้องคำนึงถึงมิติการรับรู้ของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา ทารินทร์ (2561) ที่ศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสารการรับรู้และความคาดหวังที่มีต่อโครงการพัฒนา EEC โดยชี้ว่าการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการรับรู้และความคาดหวังต่อโครงการ EEC จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของพื้นที่ในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

บทความวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบด้านองค์ความรู้ที่สำคัญ คือ กรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง ดังนี้

ภาพที่ 1 B Leisure City

กรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) จังหวัดระยอง โดยเริ่มจากการใช้ฐานทรัพยากรอุตสาหกรรมและนวัตกรรมของพื้นที่ ควบคู่กับความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานคมนาคมและโลจิสติกส์ เป็นปัจจัยตั้งต้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นนำองค์ประกอบการท่องเที่ยวตามกรอบแนวคิด 6As และการมีส่วนร่วมของชุมชนมาบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน เพื่อยกระดับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในรูปแบบธุรกิจควบคู่การพักผ่อน (B-Leisure City) กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงพื้นที่

ที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ การกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่น การลดการพัฒนาแบบกระจุกตัว และการเสริมสร้างความยั่งยืนของการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ EEC จังหวัดระยองในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบและศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง” ผู้วิจัยได้กำหนดข้อเสนอแนะไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในงานวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและกระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2) ควรยกระดับการออกแบบกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมให้ตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเน้นการเรียนรู้ด้านกระบวนการผลิต เทคโนโลยี นวัตกรรม และอุตสาหกรรมสีเขียว พร้อมเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นในพื้นที่ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สมดุล

3) ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม ควบคู่กับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสาร ถ่ายทอดองค์ความรู้ และจัดการความปลอดภัย เพื่อยกระดับคุณภาพบริการและเสริมสร้างความเชื่อมั่นในการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในพื้นที่ EEC จังหวัดระยอง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรขยายการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมไปยังพื้นที่ EEC จังหวัดอื่น เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนา ปัจจัยความสำเร็จ และกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในบริบทพื้นที่อุตสาหกรรมที่แตกต่างกัน

2) ควรพัฒนาการวิจัยแบบผสมผสาน โดยศึกษาเชิงปริมาณควบคู่เชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจ พฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3) ควรศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม เช่น Virtual Tour และ Smart Tourism ต่อประสบการณ์นักท่องเที่ยวและประสิทธิภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2567). *รายงานสถานการณ์และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว.

กาญจนา ทารินทร์. (2561). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง.

กันยรัตน์ ไมยรัตน์. (2564). บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ. *วารสารการบริหารการพัฒนา,* 12(2), 45–62.

เขมรัฐ เสริมสมบูรณ์, และเกิดศิริ เจริญวิศาล. (2565). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจควบคู่การพักผ่อน (B-leisure) ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารการท่องเที่ยวและการบริการ*, 17(1), 23–40.

ประพัฒชนม์ จริยะพันธุ์, และรัชพงษ์ กลิ่นศรีสุข. (2562). ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมในประเทศไทย. *วารสารการท่องเที่ยวไทย*, 14(2), 55–70.

พนิดา งามจรัสศรีวิชัย, และกมลพร กัลยาณมิตร. (2563). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารรัฐศาสตร์และการพัฒนา*, 8(1), 89–105.

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2567). *แผนพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2564). *นโยบายและแนวทางการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ EEC*. กรุงเทพฯ: BOI.

Badia, F., Del Chiappa, G., & Garau-Vadell, J. B. (2024). Community involvement and value creation in industrial tourism destinations. *Journal of Sustainable Tourism*, 32(1), 1–18.

Boonyaphak, W. (2007). The impact of tourism industry on cultural heritage. *Tourism Journal,* 4(October), 31–38.

Camprubí, R., & Garau-Vadell, J. B. (2022). Industrial tourism as a tool for regional development. *Tourism Planning & Development,* 19(3), 257–273.

Douglas, A., Lubbe, B., & Van Rooyen, R. (2024). Industrial tourism and sustainable destination management. *Tourism Management Perspectives*, 49, 101–115.

Florido-Benítez, L. (2023). Industrial tourism as a strategy for economic diversification. *Sustainability*, 15(6), 1–17.

Institute of Ecotourism. (2002). *Strategic assessment of the impact on the environment and tourism*. Bangkok: Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University.

Lee, C. F. (2015). Tourist satisfaction with factory tour experiences. *Journal of Tourism Research,* 17(2), 135-150.

Noonan, D. (2023). Industrial heritage and tourism development. *International Journal of Heritage Studies,* 29(4), 389–404.

Rahmafitria, F., Pearce, P. L., Oktadiana, H., & Putro, H. P. N. (2023). Industrial tourism and learning experiences. *Tourism Recreation Research,* 48(2), 210–224.

Rhama, B. (2022). Industrial tourism and innovation-based destinations. *Journal of Tourism Futures,* 8(3), 301–315.

Saghafi, M., Ranjkesh, S., & Ghaderi, Z. (2023). Managing industrial tourism routes for sustainable regional development. *Journal of Sustainable Tourism,* 31(5), 987–1004.